

HÜSEYİN VASSÂF

MEVLİD ŞERHİ

Gülzâr-ı Aşk

Hazırlayanlar
Dr. Mustafa Tatcı-Dr. Musa Yıldız
Dr. Kaplan Üstüner

H
YAYINLARI

MEVLİD ŞERHİ GÜLZÂR-I AŞK

Musa YILDIZ*

Gülzâr-ı Aşk adlı eser Hüseyin Vassâf (1879-1929)'ın kaleme aldığı, Süleyman Çelebi'nin *Vesîletü'n-Necât* adlı ünlü Mevlid-i Şerîf'inin şerh çalışmasıdır (Kurnaz ve Tatçı, 1999). Süleyman Çelebi'nin bilinen tek eseri; *Gülzâr-ı Aşk* adıyla şerh edilen *Vesîletü'n-Necât*'tır.

Hüseyin Vassâf, eserleriyle Türk-İslam medeniyetine büyük katkılarda bulunmuş ve özellikle *Sefîne-i Evliyâ* isimli eseriyle tanınmış bir tasavvuf tarihçisidir. 1872 yılında dünyaya gelen Hüseyin Vassâf, uzun yıllar çeşitli kurumlarda gümrük memurluğu vazifesi yürütmüştür. Vassâf'ın tasavvufa duyduğu ilgi ailesinden kaynaklanmaktadır. Nitekim anne ve babasının çeşitli tasavvuf erbabına bağlı olduğu aktarılmaktadır. Kendisinin de dönemin birçok mutasavvıfı ile irtibatta olduğu ve onların derslerinden istifade ettiği bilinmektedir. Bu dersler esnasında birçok dinî ve edebî eseri okuma ve tetkik etme fırsatı bulmuştur. Vassâf'ın genel olarak Halvetî Gülşenî, ardından Uşşâkî, bunlara ek olarak başka tasavvufî tarikatlardan manevî olarak beslendiği aktarılmaktadır.

Eserleri

Hüseyin Vassâf'ın eserleri; kitapları, makale ve şiirleri başlıkları altında aşağıda verilmiştir (Vassâf, 2013, s. 23-33).

Kitapları

Sefîne-i Evliyâ-yı Ebrâr Şerh-i Esmâr-ı Esrâr

Tarikat silsilelerini ve şeyh biyografilerini toplayan bu eser 5 cilttir. Hüseyin Vassâf bu önemli eserini yazmaya 15 Şubat 1318/28 Şubat 1903'de sahaflarda eline geçen Mehmed Sâmî es-Sünbülî'nin *Esmâr-ı Esrâr* adlı eserini şerh etmek amacıyla yazmaya başlamışsa da sadece onun şerhi olmaktan çıkmış, toplanan geniş bilgiler sayesinde beş büyük cilt haline gelerek, biyografi kitaplarının en büyüklerinden birisi olmuştur. Müsveddesini 25 Safer 1342/6 Ekim 1923 tarihinde tamamlamıştır. Eseri temize çekince bir tarih söylemiştir: “Beş ciltten ibaret sefine-i Evliyâ nâm eser-i fakirânemîn hitâmında, Hazret-i Şeyh-i Ekber Muhyiddîn Arabî efendimizin zuhûr-ı rûhâniyyetleriyle söylenmiş târihtir:

Çıkıp isnâ aşer târihini şöyle ettiler tebyîn,
Sana ikrâm-ı Hak'tur himmet-i şeyh bilmiş ol
Vassâf.

Bu tarihten de anlaşıldığına göre, eserin temize çekilmesi 12 Cümâdelûla 1343/8 Ocak 1925'te tamamlanmıştır.

* Prof. Dr. Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, e-posta:ymusa@gazi.edu.tr

I. cilt: Mukaddime, tasavvufun anlamları gibi giriş yazılarından sonra, İbnü'l-Emin Mahmud Kemâl İnal, Muhammed Sâdık Vicdânî, Şeyh Vâfi Abdürrezzak Âlimî, Bağdatlı Muhammed Said Efendi, Muhammed Hazmî, Muhammed Besim ve Ahmet Remzi Akyürek'in takrizleri vardır.

Bu ciltte şu tarikatler ve şeyhleri bulunmaktadır: Kâdiriye, Rûmiyye, İsmâiliyye, Gâniyye-i Kadiriyye, Hâlisiyye, Yâfiyye, Garîbiyye, Müştâkiyye, Enveriyye, Rufâiyye, Bedeviyye, Medyeniyeye, Suhreverdiyye, Şâzeliyye, Desûkiye, Senüsüyye, Zeyniyye, Kübreviyye, Mevleviyye, Sadiler ve Bektaşiler.

II. cilt: Nakşibendiler, Çeştiyye, Bayramiyye ve Celvetiyye tarikatları ile şeyhleri.

III. cilt: Celvetiyye, Halvetiyye, Rûşeniyye, Gülşeniyye, Sezâiyye, Karamaniyye, Cemâliyye, Sünbülüyye ve Şabaniyye tarikatleri ve şeyhleri.

IV. cilt: Şabâniyye kolundan Çerkeşiyye, İbrâhimiyye, Bekriyye, Sinâniyye ve Uşşâkiyye tarikatleri ile şeyhleri.

V. cilt: Ramazâniyye, Cerrâhiyye, Rufâiyye, Cihângiriyye, Mısriyye ve Mevleviyye tarikatleri ve şeyhleri. Vassâf, bu cildin sonunda İstanbul'da bulunan çeşitli tarikatlara ait tekkeler hakkında bilgi vermiş, kendi hayat hikâyesini 20 sayfalık bir bölümde anlatmıştır.

Eser, Vassâf hayatta iken basılmak üzere matbaaya teslim edilmiş, ancak harf inkılâbı yapılmıca basımı gerçekleşmemiştir. Bugün müellifin kendi hattı ile yazılmış bilinen tek el yazma nüshası İstanbul Süleymaniye Kütüphanesinde bulunmaktadır (C. I-V, Yazma Bağışlar Bl., Nu. 2305-2309).

Eser, Mehmet Akkuş ve Ali Yılmaz tarafından yayımlanmıştır (*Sefine-i Evliyâ*, İstanbul 2006).

Esrâr-ı Kur'âniyye'den Bir Nebze

İsmâil Hakkı Bursevî'nin *Rûhü'l-Beyân* isimli tefsirinden Yasin-i Şerif kısmının tercümesidir. Arkadaşı Ahmet Nazmi Efendi ile birlikte yazmış-

tır. Bir büyük cilttir. (Bk. Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar Bl. Nu: 2312).

Güldeste-i Hakikat

Rûhü'l-Beyân'dan iki cüz'ün tercümesidir.

Kitâb-ı Külliyyât

İslâm âdâb ve faziletleriyle ilgili *Fütûhât-ı Kenzû'l-Kur'ân*'dan alınmış bazı konuları ihtiva eden bir eserdir. (Bk. Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar Bl. No: 2318).

Hicâz Hâtırası

Hüseyin Vassâf'ın 28 Aralık 1905-11 Nisan 1906 tarihleri arasındaki Hicâz seyâhâti esnasındaki gözlemlerini ve yaşadığı manevî zevki anlatan bir seyahatnamedir. Zeylinde Şâm seyahati de yer almıştır. Eser Mehmet Akkuş tarafından yayımlanmıştır (Kubbealtı Yayınları, İstanbul 2011).

Suriye ve Filistin'de Cevlânım

Hicâz Hâtırası'na zeyil olarak yazılan bir seyahatnamedir. Vassâf bu eserinde 1913'de Halep, Humus, Hama, Trablusşam, Beyrut, Şam, Yafa ve Kudüs'e yaptığı seyahati anlatır. Eser, Mehmet Akkuş tarafından yayına hazırlanmış ve *Hicâz Hâtırası* ile birlikte basılmıştır (Bursa 2011).

Ravza-i Sâdâttan Bir Şemme

Ahmed er-Rufâî'nin menâkıp ve biyografisidir. Yazılması uzun zaman almıştır. Yazarın belirttiğine göre, eserin tek yazması, bir Rufâî şeyhinde kalmıştır.

Bursa Hâtırası

1317 senesindeki Bursa seyahatini anlatır. Eser, Bilal Kemikli ve Mustafa Kara tarafından yayımlanmıştır.

Tertîb-i Cedîd Coğrâfiyye-i Umûmî

Üç büyük cilt olan bu eserin ilk iki cildi büyük yangında yanmıştır. III. cilt basılmıştır.

Hülâsâ-i Coğrâfiyye-i Umûmî

1309'da yazılmış ve İstanbul'da basılmıştır.

Müntehabât-ı Ezhâr-ı İrfân

Vassâf'ın incelemiş olduğu dinî-tasavvufî eserlerden alıntıda bulunduğu beş defterden oluşan bir ciltlik bir çalışmadır (Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar Bl. Nu: 2314).

Dîvân-ı Vassâf

Vassâf şiiirlerini bir divanda toplamıştır. Müellif hattı yegâne nüshası Süleymaniye Kütüphanesindedir (Yazma Bağışlar Bl., No: 2311). Divan, büyük boy çizgili 265 sayfa bir yazmadır. Yer yer boş sayfalar bulunmaktadır. İçinde 504 şiiir vardır. Şair sonradan doldurmak amacıyla boş bıraktığı harf sonu sayfaların bir kısmını dolduramamıştır. Başında (x) işaret bulunan şiiirleri, sülûkunu tamamladıktan sonra yazdığını söylemektedir. Divan bu hâliyle mürettep değildir. Şiiirler harf sırasına göre dizilmeye çalışılmışsa da, sonlara doğru harf sırası bırakılmış, gazeller, kasideler, müfredler, tahmîsler, taştiirler, tesbî'ler karışık şekilde verilmiş, şaire yazılan nazireler, şairin yazdığı nazireler, hatta şaire yazılan medhiyeler bile Divan'a eklenmiştir. Vassâf, aruza son derece hâkim ve kolaylıkla şiiir yazabilen bir şairdir. Şiiirleri, döneme göre oldukça sade bir dille kaleme alınmıştır.

Vassâf, divanında gazel, kasîde, murabba', muhammes, müsebbâ', terbî', tahmîs, tesdîs, tesbî', taştiir, matla' ve müfred, mesnevî, rubâ'î, kıt'a ve şarkı gibi hemen hemen her çeşit nazım şeklini kullanmıştır. Bu nazım şekilleriyle içinde na't, münacat, medhiye, mersiye türünde yazılmış şiiirler, tarih manzumeleri ve silsilenameler çoğunluktadır. Şairin, kendi şiiirlerini de tahmîs, taştiir ve tesbî' ettiği görülür. Divan, son devir edebiyat tarihimiz için belgesel bir nitelik taşımaktadır. Bu eser için "bir mersiye ve medhiye divanıdır" diyebiliriz. Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ'*'yı yazarken dolaştığı türbe ve tekkelerin tarikat büyüklerine yazdığı şiiirlere, tanıştığı postnişinler hakkında yazdıklarını da ekleyince, divan manzûm bir "terâcim-i ahvâl" kitabı görüntüsü almıştır. Yine meşhur şeyhleri ve tanıdıkları için yazdığı vefat tarihleri ile tekke ve camilerin inşa ve tamiri hakkında yazdığı tarih

manzumeleri Divan'ı tarih açısından da önemli bir kaynak hâline getirmektedir. Kasidelerin birçoğu mersiye ve medhiye türündedir. Medhiyeler daha ziyade tarikatlar ve mürşitler hakkında yazılmıştır. Bunlar arasında Nakşî, Halvetî, Rufâî, Kâdirî, Celvetî, Cerrâhî, Mısri, Mevlevî, Bayramî, Şabânî, Uşşâkî, Gülşenî, Sünbülî büyükleri sayılabilir. Niyâzî-i Mısri, 10'dan fazla şiiir hakkında en çok övgü yazılan tarikat büyüğüdür. Mısri'den sonra, şeyhi Mustafa Sâfi Efendi gelir. Bunların dışında Nakşebendî, Mevlevî, Celvetî, Sünbülî ve Gülşenî tâcları için yazılan beş ayrı tâc-nâme de dikkati çekmektedir. Dîvân'da başkalarının şiiirlerine nazireler, tahmîsler, taştiirler, tesdîsler ve tesbî'lerin yanında, başkalarının Vassâf'a yazdığı nazireler ve tahmîsler de vardır. Bunlardan Behçet Dede, Mehmet Şemseddin Mısri ve Tâhirü'l-Mevlevî'ninkiler birkaç adettir. Şiiirlerin içinde, bir de müşterek gazeller bulunmaktadır. Divan, Mustafa Tatçı, Mehmet Akkuş ve İsmail Kasap tarafından yayımlanmıştır.

Vesîletü'n-Necât

Süleyman Çelebi ve Mevlid'i üzerine yapılmış küçük bir incelemedir. Bursalı Mehmed Tahir Bey'in isteği üzerine *Sırat-ı Müstakîm*'de yayımlanmış iki yazısının ("Mevlid-i Süleyman Çelebi Hazretleri", IV/79, s. 9-10; "İlk Mevlid-i Şerif Cemiyeti Ne Zamân Teşekkül Etti?", IV/80, s. 24-25) genişletilmesiyle meydana gelmiştir. Başında İbnü'l-Emin Mahmut Kemal'in takrizi vardır. Eser basılmıştır (Necm-i İstiklâl Matbaası, İstanbul 1329).

Mürâselât

Şeyh Şuayb Şerefeddin Efendi'nin hayat hikâyesi ve mektuplarını ihtiva eden bir eserdir (Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar Bl. Nu: 2310). Eser Mehmet Akkuş tarafından yayımlanmıştır.

Bursalı Mehmed Tâhir Bey

Bursalı Mehmed Tahir Bey hakkında yazılmış bir eserdir (Süleymaniye Ktp. Yazma Bağışlar Bl. Nu: 2324).

Esad-nâme

Vassâf'ın, Mesnevî hocası Mevlevî Mehmed Esad Dede hakkında yazdığı bir eserdir. Bu eser, Esad Dede'nin bazı şiirlerini ihtiva etmesi bakımından çok önemlidir. 1339/1923'da yazılmıştır (Süleymaniye Ktp. Ragıp Paşa Bl. Nu. 3287/1293; Yazma Bağışlar Bl. 2098, 2324; Ank. Milli Ktp. MFA 06 1569). *Sefîne*'de, bir nüshasının Karababa Tekkesinde olduğu belirtilmektedir (Bkz. C. I, s. 14).

Risâle-i Hayriyye

Yahya Efendi Dergâhı şeyhi Hasan Hayri Efendi'nin hayatı hakkındadır (Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar Bl. Nu: 2326).

Risâle-i Şevkiyye

Kaygusuz şeyhi Mustafa Şevki Efendi'nin hayatı hakkındadır.

Risâle-i Müştâkiyye

Kadirî şeyhi Müştak Baba ile oğlu Edhem Baba'nın hayatları ve halifeleri hakkında yazılmış bir eserdir (Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, Nu: 2320; Ankara Milli Kütüphane, Yz. A. 3374, 18 yp) .

Risâle-i Salâhiyye

Abdullah Salâheddin-i Uşşâki'nin hayatı hakkında yazılmış bir eserdir (Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar Bl. Nu: 2320. Karababa Tekkesinde de bir nüshası vardır).

Vâkı'ât

Vassâf'ın, kendi sülûkunda yaşadığı manevî halleri anlattığı bir eserdir. Şeyhi Mustafa Hilmî'nin isteğiyle yazmıştır. Eserin nüshası henüz tespit edilememiştir.

Tevfik-nâme

İbnü'l-Emin Mahmud Kemâl Beyin kardeşi Tevfik Beyin hayatı hakkında yazılmış manzûm bir eserdir.

Kemâlî'l-Kemâl

İbnü'l-Emin Mahmud Kemal Bey'in hususî, dinî, edebî, ictimâî ve siyasî hayatıyla ilgili olarak

yazılmış altı yüz sayfalık bir eserdir. (Bu eserin bir nüshası için bkz. İ.Ü. Merkez Ktp. İbnü'l-Emîn Kitapları Ty. Nu: 3314). Eser, İsmail Kara ve Fatih M. Şeker tarafından yayımlanmıştır (Dergâh Yayınları, İstanbul 2009).

Remzî-nâme

Üsküdar Mevlevihânesi şeyhi Ahmed Remzi Dede'nin hayatı hakkındadır. Bu eserin nüshasının kimin elinde olduğu belli değildir. Bir fotokopisi Prof. Dr. Hasibe Mazıoğlu'ndadır (Ahmet Remzi Akyürek ve Şiirleri, Ankara 1987, s. 1). Eser, Yakup Şafak tarafından yayımlanmıştır (Tekin Kitabevi, İstanbul 2010).

Mir'âtü'l-Kemâl

İbnü'l-Emin Mahmud Kemal Bey'in, "Ey rûh-ı şahsî ki bütün cânlara cânsın" diye başlayan na'tının şerhidir.

Feyzü'l-Kemâl

İbnü'l-Emin Mahmud Kemâl Bey'in bir kıt'asının şerhidir. Muammer Cengiz tarafından yayımlanmıştır (Dergah Yayınları, İstanbul 2015).

Kemâl-nâme-i Şeyh Hakkı

Bursalı İsmâil Hakkı'nın hayatı ve eserleriyle ilgili bir ciltlik bir eserdir. Bir nüshası Bursa Orhangazi Genel Kütüphanesindedir. Buraya İsmâil Hakkı Dergâhı'ndan Şubat 1926'da gelmiştir. Hattı rikâdır. Müstensihi Mehmed Şemseddin Mısıri'dir. 60 yaprak, 119 sayfadır. Her sayfada 23 satır vardır. Tasnif Nu: 92, eski kayıt nu: 129. Müellifin bildirdiğine göre diğer bir nüshası da Karababa Tekkesindedir (Süleymaniye Ktp. Yazma Bağışlar Bl. Nu: 2324.) Eser, Murat Yurtsever tarafından *Kemâl-nâme-i İsmail Hakkı* adıyla yayımlanmıştır (Arasta Yayınları, İstanbul 2020).

Lüce-i 'Asrî Şerh-i Kelâm-ı Mısıri

Niyazi-i Mısıri'nin, "ilim bahr vücûd esdâf anun dürdânesiyem ben" nutkunun şerhidir. Müellif bu şerhin bir nüshasını Bursa Mısıri Dergâhı şeyhi Mehmed Şemseddin Efendi'ye göndermiştir. (Bu nüshadan çekilen bir fotokopi M. Tatçı'nın

Kütüphanesinde bulunmaktadır. Diğer müellif hattı nüsha için bkz. Süleymaniye Ktp. Yazma Bağışlar Bl. Nu: 2319.)

Gülzâr-ı Şâdî Der-Beyân-ı Menâkıb-ı Emin-i Tokadî

Mehmed Emin Tokadî'nin hayatını anlatan bir risaledir (Süleymaniye Ktp. Yazma Bağışlar Bl., No: 2315).

Mir'ât-ı İncilâ-yı Hakikat

Niyazî-i Mısırî'nin "Halk içre bir âyineyem herkes bakar bir ân görür" ve "İbn-i vaktem ben ebû'l-vakt olmazam" mısralarıyla başlayan iki gazelinin şerhidir. Eserin adı *Sefîne*'nin son cildindeki eserler listesinde yoktur. Bu sebeple, son eserlerinden birisi olduğu tahmin edilebilir. Eserin isminin ebced değeri aynı zamanda eserin yazıldığı 1345 (1926) tarihini göstermektedir. Şerhin Fahameddin Ulusoy'un elindeki iki nüshası ile Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki müellif hattı nüshası bilinmektedir (Yazma Bağışlar Bl. Nu: 2313). Eser; Mustafa Tatcı ve Mehmet Akkuş tarafından yayına hazırlanmış olup, Gerçeği Gösteren Ayna (*Mir'ât-ı İncilâ-yı Hakikat*) adıyla basılmıştır (H Yayınları, İstanbul 2016).

Aynü'l-Hayât

Prof. Mehmed Ali Aynî hakkında yazılan bir eserdir. Vassâf, bu eserini yazdıktan sonra, okuyup değerlendirmede bulunmasını arzu ettiğinden dolayı Mehmed Ali Aynî Beye göndermiştir. *Sefîne* ve *İncilâ-yı Mir'ât-ı Hakikat*'taki eserler listesinde bu eserden bahsedilmez. Bundan hareketle *Aynü'l-Hayât*'ın, müellifin son eserlerinden biri olduğunu söyleyebiliriz. Mehmed Ali Aynî, Hüseyin Vassâf'ın kendisine gönderdiği bu eseri bastırmadan öldüğünü söyler.

Gülzâr-ı Aşk

Süleyman Çelebi'nin *Vesiletü'n-Necât* isimli mevlidinin şerhidir. Büyük bir cilttir. Mevlid hakkında yapılmış, bilinen en önemli ve en kapsamlı şerhtir (Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar Bl.,

No: 2315). Eser bu çalışmada geniş olarak tanıtılacaktır.

Yayımlanmış Makale ve Şiirleri:

"Şeyh İbrâhîm Efendi Hazretleri", Mahfil, II/23-24, s. 204-205, 222-227.

"Şeyh Şemsi Efendi Hazretleri", Mahfil, III/28-29, s.88-89, 112-113.

"Şeyh Osman ve Mehmet İzzi Efendiler", Mahfil, III/32, s. 146-147.

"Gazel (Hayranıyız redifli)", Mahfil, III/35, s. 167.

"Hacı Ahmet Şükrü Efendi Hazretleri", Mahfil, V/52, s. 67.

"Hissî Bir Tarih Makalesine Lâhika", Mahfil, V/53, s. 90.

"Mevlid-i Süleyman Çelebi Hazretleri", Sırât-ı Müstakîm, IV/79, s. 9-10.

"İlk Mevlid-i Şerif Cemiyeti Ne Zamân Teşekkül Etti?", Sırât-ı Müstakîm, IV/80, s. 24-25.

"Tulû'-i Nûr-ı Hudâ", Sırât-ı Müstakîm, IV/81, s. 45-47.

"Ziyaret-i Ravza-i Mutahhara", Sırât-ı Müstakîm, IV/84, s. 102-103.

"Şehr-i Recebin İlk CumaGecesi", Sırât-ı Müstakîm, IV/96, s. 307-308.

"Mirac-ı Şerif Münasebetiyle", Sırât-ı Müstakîm, IV/100, s. 370-371.

"Hicâz Valisi Beyefendi'ye Açık Mektup", Sırât-ı Müstakîm, V/111, s. 122-123.

"İstikâmet", Sırât-ı Müstakîm, V/114, s. 166-167.

"Sırât-ı Müstakîm Vasıtasıyla Bursa Meb'ûsu Muhterem Tahir Beyefendi'ye VI/133, Sırât-ı Müstakîm, s. 38-39.

"Mekâtib-i Evkaf Nâzır-ı Muhteremine Bir Rica", Sırât-ı Müstakîm, VI/145, s. 236.

“Na‘t-ı Şerîf (Eyler redifli)”, *Cerîde-i Sûfiyye*, III/56, s. 93.

“Na‘t-ı Şerîf (Bana redifli)”, *Cerîde-i Sûfiyye*, III/57, s. 103.

“Na‘t-ı Şerîf (Aşkından redifli)”, *Cerîde-i Sûfiyye*, III/58, s. 111.

“Na‘t-ı Şerîf (Muhammed redifli)”, *Cerîde-i Sûfiyye*, III/59, s. 121.

“Na‘t-ı Şerîf (Rasûlu’llah redifli)”, *Cerîde-i Sûfiyye*, III/60, s. 133.

“Na‘t-ı Şerîf (Rasûlu’llah redifli)”, *Cerîde-i Sûfiyye*, III/62, s. 157.

“Hz. Mısırî Niyâzî’ye (şiiir)”, *Cerîde-i Sûfiyye*, III/65, s. 188.

“İstimdâd (şiiir)”, *Cerîde-i Sûfiyye*, III/66, s. 199.

“Huzûr-ı Sa‘âdette (Şiiir)”, *Cerîde-i Sûfiyye*, III/67, s. 208.

“Hz. Mevlânâ’ya (şiiir)”, *Cerîde-i Sûfiyye*, III/92, s. 256.

“Hz. Celâleddîn-i Rûmî (şiiir)”, *Cerîde-i Sûfiyye*, III/75, s. 267.

“Şeyh Osman Şemsî Efendi Hazretleri”, *Cerîde-i Sûfiyye*, III/75, s. 286-287; III/78, s. 317.

“Sâhib-i Tarîkat Hz. Pîr Şaban-ı Velî”, *Cerîde-i Sûfiyye*, III/ 81, s. 348.

“Karabaş Velî Hazretleri”, *Cerîde-i Sûfiyye*, III/86, s. 397.

“Şeyh Mustafa Ma‘nevî Hazretleri”, *Cerîde-i Sûfiyye*, III/87, s. 407-408.

“Hazret-i Nasûhî”, *Cerîde-i Sûfiyye*, III/88, s. 416-417.

“Üsküdarlı Şeyh Nuri Efendi Hazretleri”, *Cerîde-i Sûfiyye*, III/90, s. 434.

“Kuşadalı İbrâhîm Efendi Hazretleri”, *Cerîde-i Sûfiyye*, III/91, s. 444.

“Bosnevî Hacı Tefvîk-i Şabanî Hazretleri”, *Cerîde-i Sûfiyye*, III/92, s. 452.

“Şeyh Kâmil ve Âlim Yakup Han Hazretleri”, *Cerîde-i Sûfiyye*, III/95, s. 483.

“Şeyh Mehmed Necîb Efendi Hazretleri”, *Cerîde-i Sûfiyye*, III/96, s. 493-494.

“Şeyh Mustafa Zekâi Efendi Hazretleri”, *Cerîde-i Sûfiyye*, III/97, s. 5-6.

“Hasan Ünsî Hazretleri”, *Cerîde-i Sûfiyye*, III/98, s. 19-20.

“Mahrem-i Serâir-i Sübhânî Şeyh Mustafa Enver-i Şabânî Hazretleri”, *Cerîde-i Sûfiyye*, III/99, s. 32-33.

“Müteahhirîn-i Urefâ-yı Şabâniyyeden Kâmil Efendi Hazretleri”, *Cerîde-i Sûfiyye*, III/100, s. 47-48.

“Bandırmalı Şeyh Hâşim Mustafa Efendi Hazretleri”, *Cerîde-i Sûfiyye*, III/104, s. 116.

“Şeyh İbrâhîm Nakşî Sünbülî k.s.”, *Cerîde-i Sûfiyye*, IV/105, s. 123.

“Hoca Ali er-Rûmî Hazretleri”, *Cerîde-i Sûfiyye*, IV/106, s. 132.

“İbrâhîm Ümmî Sinân Hazretleri”, *Cerîde-i Sûfiyye*, IV/107, s. 138-139.

Gülzâr-ı Aşk:

Hüseyin Vassâf’ın *Gülzâr-ı Aşk* (Aşkın Gül Bahçesi)’i, Süleyman Çelebi’nin Mevlid’i üzerine kaleme alınmış şerhlerin en önemlisi, muhteva bakımından en kapsamlısıdır.

Hüseyin Vassâf, *Gülzâr-ı Aşk*’ında *Vesîletü’n-Necât* (Kurtuluş Vesilesi) adlı eserin neredeyse her beytini şerh ve analiz etmiştir. Beyitlerin ele alındığı açıklamaların arka planında müellifin beyitlerde yer alan İslami ve tasavvufi kavramlara dair dilsel ve kültürel birikimi göze çarpmaktadır. Bu niteliğiyle eserin, *Vesîletü’n-Necât*’ın sıradan bir

şerhi değil, aynı zamanda İslam kültür ve tasavvufunun ana hatlarına ışık tutan bir başvuru kaynağı olduğu söylenebilir.

Hüseyin Vassâf'ın Arapça ve Farsçaya vukûfiyeti, onun, eserinde İslam külliyyatını teşkil eden tefsir, hadis, kelam, fıkıh gibi alanların yanı sıra, felsefe, tarih, coğrafya gibi sosyal bilim dallarına ait olan önemli klasik kaynaklardan yararlanmasına ve onlardan çeşitli alıntılar yaparak eserinin muhtevasını zenginleştirmesine imkân vermiştir. Hüseyin Vassâf Bey eserinde ele aldığı beyitlerde geçen İslam'la ilgili temel kavramları açıklarken, bu kavramların metindeki bağlamsal anlamlarını vermekle yetinmemiş, kendi ilmi entelektüel birikimi sayesinde onları tarihsel bir yaklaşımla ele alarak, adeta her bir kavramın biyografisini, anlam serüvenini ortaya koymuştur. Süleyman Çelebi'nin Mevlid'i telif ederken hissettiği teessür ve manevi adanmışlığı, onun çalışmasında da hissetmek mümkündür. Nitekim her iki âlimin eserlerine verdiği isimler, yani *Vesîletü'n-Necât* ve *Gülzâr-ı Aşk* bile, onların Peygamber (s.a.v.) Efendimize duydukları muhabbetin göstergelerinden sadece biridir.

Süleyman Çelebi'nin Mevlid-i Şerifi Hz. Peygamberin doğumu, hayatı ve mirâca yükselişi gibi konuları ele alan didaktik nitelikte bir çalışmadır (Bakırcı, 2003; Çağmar, 2004; Pekolcay, 2004). Hüseyin Vassâf Bey, *Gülzâr-ı Aşk*'ta, Mevlid'de yer alan beyitlerin yanı sıra, farklı birçok dini ve tasavvufi konuya da değinmiştir. Bu konuların bir kısmı şu şekilde sıralanabilir:

Süleyman Çelebi'nin hayatı, onu *Vesîletü'n-Necât*'ı yazmaya iten sâikler, Mevlid okuma geleneği ve bid'at olup olmasının tartışılması, Esmâ'u'l-Hüsnâ ile ilgili şerh, zikir geleneği, mü'minin duyduğu aşk ve muhabbet, tevhidin mahiyeti, insan ve nefis, cin ve meleklerin mahiyeti, kudret-i ilâhiyye, Muhammed ismi ve okunacak salat ve salavâtın ele alınması, diğer peygamberler hakkında bilgi, irfan, keramet, sülük, marifetullah ve cemâlullah kavramları,

Furkân'ın sırrı, sâfi ve sûfi gibi tasavvufi kavramların ele alınması, Hallâc-ı Mansûr'un Ene'l-Hak sözü, Sünnet-i Nebî, Mekke ve Kâbe, Hz. Muhammed (sav) ile ve Hz. Hatice (ranhâ)'nin evlenmesi, Hira Dağı, ümmîlik kavramı, Hz. Muhammed'in "Emîn" sıfatı, kutsal geceler, Burak, Kudüs-i Şerîf, tesbihin mahiyetidir.

Tüm bu konulardan anlaşılacağı üzere, *Gülzâr-ı Aşk*'ı, Mevlid-i Şerîf'in herhangi bir şerhi olarak görmek yanlıştır. Bilakis o, bu eseri şerh etmesinin yanı sıra, İslam kültür ve tasavvuf tarihi alanında başucu kaynağı sayılabilecek ansiklopedik bir eser bırakmıştır. Müellif bu eseri telif etme sebebini (sebeb-i te'lif-i eser), eserine giriş niteliğinde kaleme aldığı bölümde şu şekilde ifade eder (Vassâf, 2006, s. 48):

"Her ne zaman mevlid-i şerîf cem'iyetinde bulunsam nâ'il-i zevk-i ma'nevî olurum. Bu sebeple Mevlidî Süleyman Çelebi Hazretlerine karşı kalbimde büyük bir muhabbet vardır. Bir vakitler gerek tercüme-i hâli, gerek manzûme-i mergûbesi hakkında 'alâ kadri'l-istitâ' tedkikât ve tetebbu'âtta bulunmuş idim. Süleyman Çelebi Hazretlerinin te'lifine hâme-rân-ı himmet oldukları mevlid-i şerîf manzûme-i mergûbesi fi'l-hakika tanzîr ve taklîdi gayr-ı kâbil âsâr-ı makbûledendir ki, her türlü tâ'bîriyle sehl-i mümteni'dir, sihr-i halâldir. Beş yüz seneden beri şu'arâ-yı 'Osmâniyye tarafından vilâdet-i Hz. Risâlet-penâhı hakkında lisân-ı Türki onda lâ-yu'ad âsâr-ı ber-güzîde keşîde-i silk-i ta'zîm kılınmış, fakat hiçbirisi Süleyman Çelebi'nin manzûme-i ka'bına varamamıştır. O şeref ve rağbeti ancak o Nâzım-ı Muhterem kazandı. Harâbât Mukaddimesi'nde bu manzûme-i 'âşikâne hakkında:

Dört yüz seneden beri efâzıl
Bir söz demedi ana mümâsil
Tanzîrine çok çalışdı yârân
Kaldı yine misl-i bîkr-i Kur'ân

Muharrerdir ki hakîkate bi-hakkın tercümânıdır. Süleyman Çelebi'nin mazhariyyet-i râfi'ası kendine hâs bir tecellî eseridir. Onun manzûmesi-

ni tanzîre çalışmak âdetâ gûşîş-i bî-fâ'ide kabildendir. Meselâ, İmâm-ı Bûsîrî'nin *Kasîde-i Bîr'e'si*, İbn-i Fâriz'in *Kasîde-i Tâ'îyye'si*, Hâkânî'nin *Hilye-i Sa'âdet* Manzûmesi, Nâbî Dede'nin *Mî'râciyye'si*, Şeyh Gâlib'in *Hüsn ü Aşk'ı*, Fuzûlî'nin *Leylâ vü Mecnûn'u*, Neş'âtî'nin *Hilye-i Enbiyâ'sı* tanzîr olunamayan âsâr-ı 'âliyyedendir. Hz. Müşârünileyh'in kendilerine mahsûs bir zevk-i kalbîsi, bir neş'e-i iklîmesi, bir sâniha-i ber-güzîdesi vardır.

Süleyman Çelebi, cidden 'âşık-ı Resûl'dür. Fazîlet ve ma'rîfet-i zâtîyyesiyle meşhûrdur. Nazm-ı bedî'asında o kadar esrâr ve hakâyık, o kadar nikât ve dekâyık cem' eylemiş ki insân nazâr-ı im'ân ile bakacak olursa o 'âşık-ı sâdik-ı Nebvî'nin 'irfânına meftûn ve vüs'at-i tasvîr ve 'azamet-i tahayyüldeki iktidârına hayrân olur.

Mevzû'un derece-i 'ulviyyesini beyânda lisânın kâsır olduğunu ebyât-ı latîfesinin tarz-ı beyânındaki sıfat-ı rakîka, doğrusu Hz. Nâzım-ı Muhtereme mahsûstur, denilebilir.

Lisân-ı 'Osmânî'nin henüz teşekkül ettiği bir zamânda, menkabe-i mebrûkeyi nazma muvaffak oluşu, hakikaten havârık-ı muvaffakiyâtından ma'dûd olabilir.

*Târîh-i Edebiyât-ı 'Osmâniyye'*de bu manzûme Âşık Paşa Dîvânı'ndan sonra ikinciliği ihrâz eder. Manzûme-i celîlesinin kıymet-i târîhiyyesi dahi vardır ki, ona, âharın kalem karıştması 'afv olunur kusûrlardan değildir. Târîh-i lisân nokta-i nazarından pek büyük ehemmiyeti olan bu manzûme-i makkûlenin 'ilim ve 'irfân cihetinde ayrıca bir kıymet-i 'azîmesi vardır. Zîrâ, her beyit bir âyet-i kerîmenin yâhûd bir hadîs-i şerîfin ma'nâsına işârettir. Me'âliyân-ı efkâr üzerinde öyle rengîn ebyâta tesâdüf olunur ki, insân mest olur. Ba'zan öyle ebyât-ı gâmıza vardır ki, onun mazâmînine vukûf ancak kemâl-i 'irfâna mevkkûftur. Herkes kalemi eline alır almaz hemen mislini yazıveririm zanneder; fakat yazılmadığı sâbittir. Erbâb-ı hakikat ma'âni-i zâhiresinden başka rumûzât-ı kelâmîyyesinden de türlü türlü ma'âni-i gâmıza istihrâc eder. Çünkü te'vilât tarîkiyle 'ilm-i esrârdan birçok hakâyika tecelligâh olmuştur."

Bu sözlerden Hüseyin Vassâf Beyin ve dönemin ilim erbabının, Süleyman Çelebi'ye duydukları muhabbet, saygı ve *Vesîletü'n-Necât* isimli mevlid-i şerife verdikleri önem anlaşılmaktadır.

"Vassâf, *Vesîletü'n-Necât* şerhine başlamadan önce, metne ait problemleri gidermek için uzun incelemelerde bulunmuş, nihayet musahhah olduğuna kanaat getirdiği Rıza Efendi'ye ait *Musahhah Mevlid-i Şerîf*'i esas alarak ve zaman zaman yazma metinlere müracaat ederek, kendisinin yeniden oluşturduğu tenkitli metni şerh etmiştir. Müellif, metinle ilgili problemleri eserin girişinde geniş bir şekilde anlatmıştır" (Vassâf, 2006, s. 39-40).

Gülzâr-ı Aşk'ın yazarı Hüseyin Vassâf'ın kendi el yazısıyla kaleme aldığı mevcut tek nüshası, Süleymaniye Kütüphanesinde muhafaza edilmektedir. Bu nüshanın kenarına müellif tarafından eklenen hacimli ek bilgilerin okunma zorluğu, dahası bazı kısımların okunamayışı, alan araştırmacıları açısından büyük zorluklar teşkil etmektedir.

"Hüseyin Vassâf, yazdığı sufler ansiklopedisi olan *Sefîne-i Evliyâ* ve diğer eserlerinden anlaşılacağı üzere, pek çok kişi tanımış, onlarca külliyyât incelemiş, dakik ve metodik çalışan bilgin bir zattır. O, *Gülzâr-ı Aşk*'ta yüzlerce kaynaktan istifade etmiştir. Bunların bir kısmını eserin "Fihrist"i içinde zikretmekte, bazılarını ise, metin içinde atıfta bulunmaktadır. Arapça, Farsça ve Türkçe olan bu kaynak eserlerin bazıları şunlardır" (Vassâf, 2006, s. 41-42):

Tezkire-i Latîfi; *Baldır-zâde Tarihi*; *Kible-nümâ-yı Ka'betü'l-'Uşşâk* (Şeyh Abdullatîf Efendi); *Kütübü'l-Muhsinât li-Tilâveti Mevlidi Seyyidi's-Sâdât* (Mehmed Fevzi Efendi); *Kasîde-i Bîrde* (İmâm-ı Bûsîrî); *Tevesşül* (Şeyhü'l-İslâm Mekki Efendi); *Tefsîr-i Kebîr* (Fahreddîn-i Râzî); *Muhammediyye* (Yazıcı-zâde Mehmed); *Muhammediyye Şerhi* (İsmail Hakkı Efendi); *Sırr-ı Furkân* (Sırrı Paşa); *Sırr-ı Kur'ân* (Sırrı Paşa); *Minhâcü'l-Fukarâ* (İsmail Ankaravî); *Dürrü'n-Nu'mân* (İmâm-ı A'zam); *Usûl-i Aşere Şerhi* (İsmail Hakkı); *Mesnevî-i Şerîf Şerhi* (Sarı Abdullah Efendi); *Kenzü'l-'İrfân* (Şeyh Ahmed Es'ad Erbilî); *Tuhfetü'z-Zâkirîn* (Şeyh Nûh Gülşenî); *Ma'nevî-i*

Şerîf (İbrahim Gülşenî); *Buhârî-i Şerîf* (İmâm Buhârî); *Risâle-i Hzriyye* (Hz. Mısırî Niyâzî); *Fütûhât-ı Mekkiyye* (Hz. Şeyh-i Ekber); *Tuhfetü's-Suğrâ* (Hz. Şeyh-i Ekber); *Fütûhât-ı Kenzü'l-Kur'ân* (Şeyh Abdullatîf Bursevî); *Ellî Dört Farz Şerhi* (Şeyh Salâhî-i Uşşâkî); *Hadîs-i Erba'în* ('Câmî); *el-Maksadü'l-Esnâ* (İmâm-ı Gazâlî); *Kütübü'l-Hitâb* (Şeyh İsmail Hakkı); *Şerh-i Esmâ-i Hüsnâ* (Hz. Şeyh-i Ekber); *Tefsîr-i Mevâkib* (Ferah Efendi); *Kütübün-Necât* (Şeyh İsmail Hakkı); *Şerh-i Hadîs-i Erba'in* (Şeyh İsmail Hakkı); *Ziyâ'ü'l-Basar* (İmâm Celâleddîn-i Suyûtî); *Akâ'idü'l-İslâm* (Manastırlı İsmail Hakkı Efendi); *Rûhu'l-Beyân* (Şeyh İsmail Hakkı Efendi); *İzâhü'l-Merâm* (Şeyh Şu'ayb Şerefüddin Efendi); *Şerh-i Delâ'il-i Hayrât* (Kara Davud Efendi); *Tefsîr* (Keşşâf); *Me'âric-i Seb'a* (Şeyh Ebû'l-Vefâ); *Târîh-i Taberî* (İmâm Taberî); *Kisâs-ı Enbiyâ* (Cevdet Paşa Merhûm); *Kütübü'l-Menhecî's-Sevî ve'l-Menheli'r-Revî fi't-Tıbbi'n-Nebevî* ('Abdurrahmân Suyûtî); *Mi'râci'l-Minhâc* (Receb Vahyî Efendi); *Tazarru'ât* (Sinân Paşa); *Nevadirü'l-Usûl* (Hakîm Tirmizî); *Menâkab-ı Çehâr-yâr* (Şeyh Şemsî-i Sivâsî); *el-Mevlîdî'l-Kebîr li'n-Nebîyyi'l-Beşîr* (İmâm Sa'îd Muhammed b. Mes'ûd el-Kârzunî); *Şifâ-i Şerîf* (Kadı 'İyâz); *Şemâ'il-i Şerîf Tercümesi* (Râ'îf Efendi); *Menâkab-ı Evliyâ; Zübdetü'l-Hakâyk* (İmâm Nesefî); *Kasîde-i Tâ'iyye Şerhi* (Şeyh İsmail Efendi); *Menâkab-ı Meşâyih-i Sümbülye; Mir'âtü'l-Harameyn* (Sabri Paşa); *Menâkab ve Târîh-i Harameyn* (Emînü'l-Mekkî Efendi); *Beşâr-i Sıdk-ı Nübüvvet-i Muhammediyye* (Ahmed Midhat Efendi); *Risâle-i Ebû'n-Nebî* (Şeyh Abdulahad Nûrî); *Risâle-i Ebû'n-Nebî* (Saçaklı-zâde); *Risâle-i Ebû'n-Nebî* (İmâm Celâleddîn-i Suyûtî); *Risâle-i Ebû'n-Nebî* (Müstakîm-zâde); *Risâle-i Ebû'n-Nebî* (Sakız Müftüsü Hüseyin Efendi); *Tefsîr-i Kurtubî* (İmâm Kurtubî); *Mevâhib-i Ledünniyye Tercümesi* (Bâkî); *Tayyibetü'l-Ezkâr* (Şeyh Ahmed-i Sümbüli); *Tuhfe-i İsmâ'liyye* (Şeyh İsmail Hakkı); *Kâmûs-ı Türkî* (Şemseddin Sâmî); *Âdâbü'l-Mürîd* (Hz. Şeyh-i Ekber); *Bidâyetü'l-Hidâye* (İmâm-ı Gazâlî); *Mevzû'âtü'l-'Ulûm* (Taşkoprülü-zâde); *Şerh-i Vird-i Settâr* (Harîrî-zâde Muhammed Kemâleddin); *Şerh-i Kelîmât-ı 'Alî* (Harîrî-zâde Muhammed Kemâleddin); *Şerh-i Salât-ı Meşîşiyye* (İsmail Hakkı); *Mir'âtü's-Şuhûd* (Muhtâr Bey); *Fütûhât-ı Mekkiyye* (Şeyh-i Ekber); *Füsûsu'l-Hikem* (Şeyh-i Ekber); *Buhârî-i Şerîf* (İsmail en-Neccârî); *Şifâ-i Şerîf* (Kadı

'İyâz); *Rûhu'l-Mesnevî* (İsmail Hakkı); *Te'vîlât-ı Cemâl-i Halvetî*; *Şerh-i Esmâ ve İsnâ 'Aşere* (Hz. Mısırî); *Mi'yâr-ı Tarîkat* (Karabaş Velî); *Usûl-i Erba'a* (Karabaş Velî); *Esâsu'd-Dîn* (Karabaş Velî); *Te'vîlât-ı Kâşânî* (Kâşânî); *Risâle-i Rüşdiyye* (Hz. Nasûhî); *Risâle-i Tevhîdiyye* (Ömer Fu'âdî); *Risâle-i İmâm-ı Gâzâlî; Mir'âtü'l-Esmâ'* (Muhammed Nûr); *Mebde ve Me'âd* (Muhammed Nûr); *Şerhu Kavlihi Te'âlâ "İnnâ 'Aradnâ'l-Emânete"* (Muhammed Nûr); *Âsâr-ı Salâhî ve Dîvân* (Hz. Salâhî); *Dîvân* (Seyyid Seyfullah); *Dîvân* (İsmail Hakkı); *Dîvân* (Hz. Hüdâyî); *Dîvân* (Şeyh Cemâleddîn-i Uşşâkî); *Dîvân* (Şeyh Rıza Efendi); *Hüsn ü Aşk* (Şeyh Gâlib-i Mevlevî); *Dîvân* (Osmân Şems Efendi); *Hilye-i Hâkânî* (Hz. Hâkânî); *Dîvân* (Şeyh Sezâyî); *Dîvân* (Hâzık Efendi); *Dîvân* (Hz. Mevlânâ); *Dîvân* (Eşref Paşa); *Dîvân* (Fuzûlî) vb. Bu listeden anlaşılacağı gibi, Vassâf, başta Kur'an ve Kur'an tefsîrleri olmak üzere, hadis, kelâm, fıkah, felsefe, tarih, coğrafya, klâsik İslâmî ve tasavvufî kaynaklar ve bunlara ait şerhleri ihtiva eden pek çok külliyattan istifade etmiştir. Bu külliyat içinde edebî divanlar ise yekûn teşkil etmektedir

Hüseyin Vassâf'ın, eseri kaleme alırken izlediği metot, Türk edebiyatında uygulanan klasik şerh metodu olarak nitelendirilebilir. Müellif, eserdeki beyitlere numaralar vererek, gerekli gördüğü beyitleri, ilk önce içerisinde geçen bilinmeyen kelimelerin anlamlarını ve kavramların mahiyetini ortaya koymak suretiyle açıklamıştır. Bu süreçte birçok temel kaynağa göndermede bulunmuştur. Burada eserden bir örnek niteliğinde, Mevlîd-i Şerîf'in "Tevhîd" faslında yer alan meşhur bir beyit ve müellifin ilgili beyti şerhinin giriş kısmına yer vermek uygun olacaktır (Vassâf, 2006, s. 88):

Allah adın zikr idelüm evvelâ
Vâcib oldur cümle işde her kula

"Hz. Nâzım-ı muhterem, evvel emirde, Cenâb-ı Vâcibu'l-Vücûdun ism-i şerîflerini zikr etmeyi murâd buyurup, işbu manzûme-i mergûbesini okuyan dinleyen ihvân-ı dîni 'alâ-tarîki'l-ikâz, zikr-i Hakk'a da'vet ve beyti sâniyi de birinci beytün mütemmimi olmak üzere îrâd buyurur ve demek ister ki: Ey sâmi'în! Ey kâri'în! Evvel emirde Allahu 'azîmü's-şân (cc) ve 'amme nevâluhu ve lâ ilâhe gayruhu

(Şamı yüce, nimetleri çeşit çeşit olan ve ondan başka ilah olmayan) Hazretlerinin mübârek, mu‘allâ ism-i şerîf-i ilâhîlerini zikir edelim. Zîrâ, herhangi iş olursa olsun, başlangıcında ol ism-i şerîfi zikir eylemek her kulun üzerine vâcibdir...”

Müellif beytin şerhine bu şekilde devam eden bir girizgâh yaptıktan sonra, Lafza-i Celâl, İsm-i A‘zam ve Zikru’llâh hakkında tefsir ve hadis kaynaklarının yanı sıra, ulema görüşlerine de yer verdiği tafsilatlı açıklamalarda bulunmuştur (Vassâf, 2006, s. 88).

Hüseyin Vassâf’ın, “mevlid okutmak bidattir.” diyenlere “Mevlid Okutmak Bid‘attır Diyen Hezeyân-Fürûşâna Karşı Reddiye” başlığı altında verdiği şu cevap kayda değerdir (Vassâf, 2006, s. 82).

“Müte’ahhirîn-i ‘ulemâdan ba‘zıları “bid‘attır ve günâhtır” diyerek hezeyânda bulunup vâdî-i inkâra sapmışlarsa da, bunların sözlerinden gerek zevklerinin, gerek muhabbetlerinin hiç olmadığı istinbât olunur. Vâkî‘â her şey bid‘atdır. Lâkin mevlid-i şerîf okutmak bid‘at-ı hasenedir. Bunu takbîh eylemek ma‘âza’llâh hatâ-yı ‘azîmdir. Elyevm, ‘umûm bilâd-ı İslâmiyyede ta‘ammüm eden şu ‘âdet-i müstahsene ve mergûbeye karşı ümmet-i Muhammedi bundan men‘e kalkışmak revâ değildir. Yüzlerce senedir şu ‘âdet câridir ki “Lâ tectemi‘u ummetü ‘ale‘d-dalâle (Ümmetim dalâlet üzerinde birleşmez.)” hadîs-i şerîfi muktezâsınca bunda icmâ‘-ı ümmet vâkî‘ olduğuna yakîn vardır. Meşâhîr-i ‘ulemâdan İbnü’l-Cezerî ve İbn-i Hacer Heysemî hazerâtı mevlid-i şerîf uğrunda ne kadar tekellüf ihtiyâr olursa ve ta‘zîmât ve tekrîmât ve bezl-i nukûd edilse yine azdır. Lâ-yıkıyla hakkı edâ olunamaz, buyurmuşlardır. Ser-Efrâz-ı ‘Uşşâk-ı Hz. Peygamberî İmâm-ı Bûsîrî Hazretleri Kasîde-i Bürde’sinde:

Da‘ mâ idde‘athu’n-Nasarâ fi nebiyyihimi

Va’hkum bi-mâ şî‘te medhan fihi va’htekimi

buyurmuştur ki, hülâsa-i müfâdî: “Ol memdûh-ı celîlü’ş-şâni ve sâhib-i sa‘âdeti medh kasd edenlere hitâben buyurur.” Nasârânın Hz. ‘Îsâ –salavâtü’l-lâhi ‘alâ nebiyyinâ ve ‘aleyhi- hakkında iddi‘â ettikleri da‘vâ-yı kâzibelerini terk ile ya‘nî onlar peygamberlerini medh kasdıyla vâcibü’l-vücûd –

cellet ‘azametuhu Hazretleri ile hulûl ve ittihâd ve tevîd iddi‘â ettiler. O makûle iddi‘âyı terk ve teb‘id ile de Fahr-i ‘âlem (s.a.v.) Efendimiz Hazretleri hakk-ı ‘âlilerinde medh ü senâ cihetinden ne murâd edersen hükm eyle ki ne kadar medh eyleseniz lâyıki vechile medh ü senâsını îfâ edemezsiniz.

Ve’nsib ilâ zâtihi mâ şî‘te min şerefin

Ve’nsib ilâ kadrihi mâ şî‘te min ‘izami

Ey medâyih-ı sultân! Kâ’inâtta cân-nisâr olan şu‘arâ-yı belâgat-nihâd o sultân-ı zî-şânın zât-ı kerîmine istediğın kadar şeref ve sa‘âdetten ve ‘azamet-i kadr ve menziletten ‘aded ü nisbet ile sakın fart ve itrâ ederim zannetme. Zîrâ, fazl-ı Resûlü’llâh (s.a.v) için hadd ve gâyet yoktur ki ondan bir nâtuk-ı dehân ile haber vere. Ya‘nî nutk ve dehân ve lisân ta‘dâd-ı fezâ‘il-i Resûli Ekrem’den ‘âciz ve medâyihinin hadd ve nihâyetini bulup haber vermekten kâsırdır. Mevlid-i şerîf okutmak bid‘attır, diyenlere karşı vâkî‘ olan müdâfa‘amız hâlisen yüce Allah celb-i nazar-ı hoşnûdiyyet-eser Cenâb-ı Ahmediyyeyi sebeb-i yegâne ‘adederek, o yolda bir cem‘iyyet teşkil ve ta‘zîmât ve tekrîmât ile manzûme-i mübârekeyi kırâ‘at ettirenler içindir. Yoksa garaz-ı fâsîd ile okutanlar ve ta‘zîm ve tekrîm nedir bilmez ve esnâ-yı cem‘iyyette edeb ve terbiye dâ‘iresinde oturup dinlemez ve ağzına gelen lakırdıyı söyleyip hîn-i kırâ‘atta gürültü çıkarmaktan çekinmez bir takım cühelâ hakkında değildir.”

Hüseyin Vassâf Bey, *Gülzâr-ı Aşk*’ı 16 Muharrem 1322 (3 Nisan 1904) tarihinde, yedi ay gibi kısa denilebilecek bir sürede tamamlamıştır. Bu hususla ilgili olarak müellif “Hâtîme (Hâtîme-i Makâl)”de şu bilgileri verir (Vassâf, 2006, s. 608):

“Cenâb-ı Hakk’a yüz bin kere şükürler olsun. ‘Înâyet-i celîle-i samedâniyye ve rûhâniyyet-i celîle-i nebeviyye risâlesinde, Müellif-i Muhterem ‘âşık-ı sâdık-ı Resûlü’llâh Süleyman Efendi (k.s.)’nin himem-i ‘aliyyesi ile şerh dahi hâtîme-pezîr oldu. Geçen sene şehri Recebü’l-ferdinin ilk perşembe günü teyemmünen şerhe mübâşeret olunmuştu. Mesâ‘î-i masrûfe-i ‘âcizânemle yedi ayda itmâmına muvaffakiyet oluvermiştir. Vâkî‘a cehlîme bakmayarak böyle bir emr-i mühimme cür‘etim büyük bir küstahlık idiyse de, ‘înâyet-i Hakk’a ve feyz-i

rûhâniyyet-i Ahmediyeye ve himmet-i mü'ellife i'timâden başlayıvermiş bulundum. el-Hamdu li'l-lâhi Te'âlâ resîde-i hüsn-i hitâm oldu. Hasbe'l-beşeriyeye noksân vâki' olmuş ise, hulûs-i niyyetime bağışlanarak hemen tashîh ve ikmâline hâme-zen-i gayret olmalarını erbâb-ı mürüvvetin şiyem-i muhsine-i hatâ-pûşânelerinden ümîd ederim. Esâsen maksûdum bu yolda 'âcizâne bir hizmetle istihsâl-i rızâ-yı meyâmin-i irtizâ-yı peygamberîdir...'

Vassâf şu cümlelerle de eserini manevî bir işaret üzerine (Beşâret-i Uzmâ) kaleme aldığını ve yazma sebebini belirtir (Vassâf, 2006, s. 608):

"Şerhe başlamazdan mukaddem, kalb-i 'âcizâneme, 'Sen yaz, Allahu Te'âlâ tevfikini refik eder. Benim de şefâ'atim vâcib olur.' emir ve tebşîr-i nebevîsi şeref-lâyih olmuştu. Hitâm-ı eserde ise 'Bu da feyz-i celîl-i Muhammedîden husûl buldu.' diyerek sevindim. Tesâdüfen haseneden olarak târih-i te'lîfi iş'âr etmeyi cidden bâ'is-i sürûr-ı bîpâyân oldu. Maksad-ı hakîrânem kendimi 'âleme beğendireyim diye ma'lûmât-fürûşluk olmayıp, mahzâ rızâ-yı meyâmin-i irtizâ-yı Cenâb-ı risâlet-penâh-ı a'zamîyi isticlâba vesîle olacak ve ma'a hâzâ bu bâbdaki âsâr-ı mütâla'asıyla zevk-yâb olan erbâb-ı mütâla'anın zevk ve şevklerini tezyîd edecek bir eser vücûda getirmek idi. Tebşîrât ve tulû'ât-ı vâki'a berâ'at-i istihlâl 'addolunmağa şâyân görülmüştür."

Eserin bugüne kadar Mustafa Tatçı, Musa Yıldız ve Kaplan Üstüner tarafından hazırlanan iki farklı baskısı yayımlanmıştır. Bunlardan birincisi 2006 yılında Dergâh Yayınları arasında çıkmıştır. İkincisi ise, 2013 yılında H Yayınları arasında çıkmıştır.

Gülzar-ı Aşk'ın bu iki baskısında girişte, Süleyman Çelebi hakkında çok kısa, Hüseyin Vassâf Bey'in ise geniş bir biyografisi yer almıştır. Eserin müellif hattındaki sayfa numaraları metin içinde / / işareti arasında gösterilmiştir. Metnin rahat okunması ve anlaşılması için atıf vavları (u/ü'leri) (ve) şeklinde değiştirilmiştir. Osmanlı Türkçesi metin içindeki Arapça tamlamalar ve cümlelerde Türkçe telaffuz sistemini esas alınmıştır. Ancak ayet, hadis, Arapça şüirler ve dua cümlelerinde Arapçaya has telaffuz sistemini uygulanmıştır. Kitabın telifi sırasında müellif tarafından sehven unutulduğu düşünülen kelimeler [] arasında gösterilmiştir. Hüseyin Vassâf Bey'e ait olan dipnotlardan sonra parantez içinde (H.V.), hazırlayanlara ait olan dipnotlara işaret etmek için de (Haz.) kısaltması kullanılmıştır. *Gülzar-ı Aşk*'ta yer alan çok sayıdaki ayet, hadis, Arapça-Farsça manzum ve mensur iktibaslar, Latin alfabesine aktarılmış ve italik olarak dizilmiştir. Metinde geçen ayetlerin anlamı müellif tarafından belirtilmemişse, parantez içinde Türkçe anlamı, sure adı ve ayet numarası; müellifin anlamlarını yazdığı ayetlerin ise, sadece sure adı ve ayet numarası verilmiştir. Hadisler ve Arapça kaynaklardan yapılan alıntılar, Türkçe karşılıkları yazılmıştır. Arapça ve Farsça beyitler; müellif tarafından tercüme edilmemişse, Türkçe çevirileri yayına hazırlayanlar tarafından yapılmıştır.

Gülzar-ı Aşk'ın Mustafa Tatçı, Musa Yıldız ve Kaplan Üstüner tarafından hazırlanan iki baskısı; Türk İslam tarihine damga vurmuş bir eser adedilen Mevlid-i Şerîf'in, ilmi ve kültürel açıdan son derece donanımlı bir âlim olan Hüseyin Vassâf'ın kalemiyle ortaya koyulmuş en kapsamlı şerhi olan *Gülzar-ı Aşk*'ı üstün bir çaba ve titizlikle okuyucuya sunmaktadır.

Kaynakça

- Bakırcı, S. (2003). *Mevlid*. Akademik Araştırmalar Yayınları.
- Çağmar, M. E. (2004). *Edebî açıdan Arapça mevlidler*. İlâhiyât Yayınları.
- Kurnaz, C. ve Tatçı, M. (1999). “Hüseyin Vassâf”. *DİA* (XIX, 18-19). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Pekolcay, N. (2004). “Mevlid”. *DİA* (XXIX, 485-486). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Vassâf, H. (2006). *Mevlid Şerhi Gülzâr-ı Aşk* (M. Tatçı, M. Yıldız ve K. Üstüner, Ed.). Dergâh Yayınları.
- Vassâf, H. (2013). *Mevlid Şerhi Gülzâr-ı Aşk* (M. Tatçı, M. Yıldız ve K. Üstüner, Ed.). H Yayınları.

